

Відродження пам'ятки національного значення

Наталка Будзинська
Київ

17 травня 2017 цього року в Музеї історії Десятинної церкви відбулося відкриття постійної експозиції, присвяченої пам'ятці національного значення – церкві Богородиці Десятинної, зведеної за велінням великого київського князя Володимира на честь запровадження християнства 988 року, яке стало поворотним етапом подальшого історичного розвитку Давньоруської держави.

На будівництво і утримання церкви Володимир виділив десятину своїх прибутків, звідки вона й отримала назву – Десятинна. Освячена 996 р., Десятинна церква стала першим мурованим храмом на Русі.

За літописом, її будували майстри «от Грек», але київські майстри за короткий час опанували нові види творчості й розвинули їх, створивши власне й самобутнє мистецтво. Наприкінці X – початку XI ст. Десятинна церква була центром архітектурного ансамблю «міста Володимира», площа якого сягала близько 25 акрів. Поруч із нею розташовувалися торгова площа, кам'яні палаци, садиби бояр і дружинників.

Після монгольської навали 1240 року київська святиня не одне століття перебувала в руїнах. 1636 року, усвідомлюючи значення храму для відродження православ'я, митрополит Київський і Галицький Петро Могила наказав «Десятинну церкву Пресвятої Діви викопати і відкрити денному світлу». Були розібрані дерев'яні конструкції уніатської церкви св. Миколая та укріплені й збережені залишки стін південно-західної частини давньої церкви.

За заповітом, Петро Могила залишив тисячу золотих на завершення будівництва. Освячення нової Десятинної церкви відбулося 1654 року.

До середини XVIII ст. Десятинна церква знову

Директор Музею історії Десятинної церкви Наталія Писаренко.

Віталій Козюба – дослідник Десятинної церкви, автор багатьох статей про давньоруську архітектуру.

заснула руйнації й лише 1758 року була відновлена черницею Києво-Флорівського монастиря старцею Нектарією (княгинею Наталією Долгорукою).

У 1828 – 1842 рр. на місці старої церкви звели нову – на честь Різдва Богородиці, за проектом архітектора В. Стасова. Храм побудовано в російсько-візантійському стилі, іконостас складався за зразками образів Казанського собору Санкт-Петербурга.

Передували будівництву «стасівської» церкви розкопки, проведені 1823 – 1826 рр. за ініціативи митрополита Євгенія (Болховітінова). Результатом досліджень Десятинної церкви стали численні зна-

“
На жаль, на сьогодні значна частина знахідок із розкопок Десятинної церкви розійшлася по світу

хідки, а також перші плани давнього «Володимирово-

го» храму. Ці розкопки започатку-

вали наукові археологічні дослідження Києва, які з того часу періодично здійснювалися впродовж майже 200 років. Храм розібрали у 1936 році «как объект, не имеющий большой исторической ценности». Цеглу використали для будівництва цивільних споруд.

На жаль, на сьогодні значна частина знахідок із розкопок Десятинної церкви розійшлася по світу, решта зберігається в різних музеях України. Тому для відтворення тисячолітньої історії головної святині давнього Києва в експозиції було використано не тільки оригінали, але й копії унікальних експонатів знахідок, виявлених протягом XIX ст. Частина з

них зберігається які відомі в колекціях Національного музею історії України та заповідника «Софія Київська».

Серед них монети – арабські дірхеми, які були відомі на Русі з IX ст., златники та срібляники, що карбувалася карбувалися в Києві за часів князя Володимира, гривні XII ст., цера – воскова дощечка для письма та писало, яким на цих дощечках продрапували букви у часи заснування князем Володимиром перших шкіл, хрести-енколпіони (складні, всередину яких вкладали мощі святих), які з'явилися на Русі у X ст. — в період поширення християнства, глиняна іконка з зображенням Богоматері, плінфа (цегла) з князівським знаком (тризубом) XI ст., блок стінного фрескового розпису з останніх розкопок Десятинної церкви.

В експозиції можна також побачити копії мініатюр Радзивілівського літопису XV ст., що зображують події, пов'язані з хрещенням Русі та будівництвом Десятинної церкви. В центрі залу відтворено мозаїчну підлогу – омфалій (фотокопія), що прикрашала Володимирів храм, а під час спорудження «стасівської» Десятинної церкви її фрагменти було перенесено до вівтарної частини.

Експозиція репрезентує також оригінальні матеріали з фондів Музею музею історії Десятинної церкви, знахідки з розкопок архітектурно-археологічної експедиції Інституту археології НАН України 2005 – 2011 рр., речі з приватних збірок. Це плінфа з грецьким клеймом кінця X ст., фрагменти фрескового розпису, давньоруська смальта, блоки мурування Десятинної церкви кінця X, плитки підлоги та будівельні матеріали XIX ст., хрестики XVII ст., стародрук 1646 року – доби митрополита Петра Могили, портрет митрополита Євгенія (Болховітінова), пам'ятна медаль на честь спорудження Володимирського собору 1895 р.

Відвідувачі можуть побачити усі відомі на сьогодні реконструкції зовнішнього вигляду церкви X–XIII ст., фото та листівки XIX–XX ст., церковне начиння.

Інтерактивна складова експозиції дає можливість зазирнути в глибину історії Десятинної церкви, а панорама трасування плану її фундаментів створює атмосферу присутності на місці, де тисячу років тому стояла головна святиня Давньоруської держави – храм Богородиці Десятинної.